

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Суми
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21.06.2024 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. XI Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2024. 197 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2024
© Автори, 2024

ГВОЗДИЦЬКА С. М., ЄСІН А. І.
*вихованці гуртка «Етнографічне краєзнавство»,
КЗ СОР «Обласний центр позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю»
(науковий керівник: Н. В. Олійник)*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ ВИТИНАНКИ НА СУМЩИНІ

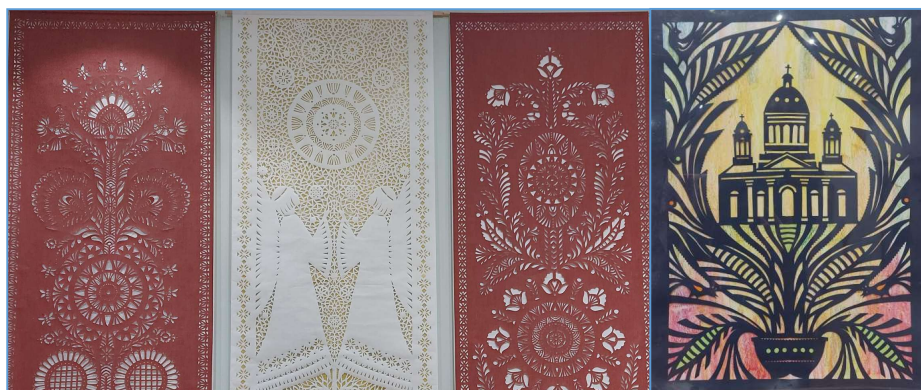
Одним із унікальних видів народного мистецтва України, що має глибокі й багаті традиції, є витинанка. Витинанка – це сюжетна, орнаментальна прикраса, ажурно витята ножицями або спеціальними художніми інструментами з білого або кольорового паперу.

Поширення українських народних витинанок відбулося наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., їх використовували як прикраси сільських хат, оздоблюючи ними вікна, сволоки, стіни, полиці для посуду. Витинанки приурочували до календарно-обрядових та родинно-побутових свят.

Дослідники зазначають, що термін «витинанка» вперше з'явився в літературі в 1913 році, до цього часу ажурні вироби з паперу мали регіональні назви, зокрема – «узори», «зірочки», «вазони», «козаки», на Сумщині побутувала найуживаніша назва – «квіти» [1; 4].

На сучасному етапі відродженням та популяризацією мистецтва витинанки на Сумщині займаються народні майстрині Валентина Коздровська, Світлана Бідна, Любов Ярцова та ін.

У 1996 році народна майстриня Валентина Коздровська першою в Сумській області на професійному рівні почала вивчати регіональні особливості української витинанки Слобожанщини та популяризувати цей вид мистецтва. У своїх роботах вона дотримується традиційності та регіональності. Найпоширенішим символом її творів є «Дерево життя», що уособлює Богиню-Берегиню, зображує його майстриня у вигляді букета, вазона чи стилізованого дерева з доповненням зображень птахів, тварин, людей. Витинанки майстрині характеризуються симетричністю, виконані в одному або кількох кольорах, їх центральним елементом є крупна контурно-силуетна форма, що притаманна для нашого регіону. Окремим оригінальним напрямом її робіт є витинанки присвячені рідному місту – серія аркушів «Архітектурні пам'ятки Сум» [2].

Фото 1. Витинанки з персональної ювілейної виставки Валентини Коздровської «Паперове мереживо Сумщини» в Сумському обласному художньому музеї ім. Н. Онацького (2024 р.)

Роботи народної майстрині Світлани Бідної вирізняються складністю виконання та багатством символіки. Використання традиційних українських орнаментів, зокрема, присвячених побуту українського народу робить їх впізнаваними та унікальними. Однією з найяскравіших робіт Світлани Бідної є витинанка «Трансформація життя», створена в 2023 р., вона відображає зміни в свідомості людей, викликані російсько-українською війною, є символом єдності й незламності українського народу.

Фото 2. Витинанка «Трансформація життя»

Центральним елементом витинанки є образ дівчинки-українки – України, Берегині, Захисниці, яка тримає тризуб – символ державності і колоски – символи врожаю. Під захистом Матері-Берегині знаходяться діти, які є збірним образом усіх українців; вони тримають у руках коровай – символ життя і щастя.

Коровай знаходиться на рушнику, орнаментованому за мотивами кралевецького переборного ткацтва. Також серед орнаментів витинанки є птахи та рослини, яким майстриня надає особливого оберегового змісту, зокрема, голуби – символ любові й повсякденного життя, калина – символ дівочої краси та сімейності, дуб – символ чоловічої сили, соняшник – символ тепла

й сонця, барвінок – символ міцної та дружньої родини. Важливим елементом роботи є дерев'яна іграшка Сіверщини, вона виступає символом пам'яті про заслуженого майстра народної творчості Ігоря Білевича, який займався дослідженням і відродженням традиційної української дерев'яної іграшки та загинув, захищаючи Україну.

Витинанка «Трансформація життя» є не лише мистецьким твором, що наповнений патріотичним змістом, а й потужним оберегом і меседжем, що спрямований на припинення війни та відновлення миру в Україні, це художнє вираження надії на переможне майбутнє нашої держави.

Народна майстриня Любов Ярцова у своїх роботах використовує символи та орнаменти, що характерні народному мистецтву Слобожанщини, а особливо рушникам, у творчих доробках переважає використання рослинних мотивів. Особливостями її витинанок є перехід від мініатюрних до 3-х метрових композицій.

У 2019 році до дня міста Суми Любов Ярцова разом з Ярославою Мудровою та Аліною Свирид створили найбільшу паперову витинанку в Україні «Сумські береги», довжина якої 30 метрів. Витинанка виконана як

королевецький рушник, основними її орнаментами є «Дерево життя» та «Берегиня роду». Над реалізацією проєкту майстрині працювали упродовж трьох місяців. Виріб зафіксований та внесений до «Книги рекордів України» [3].

Фото 3. Фрагмент витинанки «Сумські береги»

У 2023 р. майстриня презентувала унікальну виставку «Мережана абетка», на якій були представлені витинанки з літер, що вписані в слобожанські рослинні мотиви.

Фото 4. Витинанки «Мережана абетка»

Роботи Любові Ярцової також можна побачити на вікнах деяких будівель міста Суми. Наприклад, у березні 2024 року, у дружньому до жінок і дівчат просторі «Вільна» майстриня разом із учасницями майстер-класу

виготовили витинанки для оздоблення одного з офісних приміщень міста. «Ідея композиції створена на основі прикраси «Верижця», знайденої на території Сумщини, її копія є в приватному музеї «Причал Одісея» – розповіла Любов Ярцова.

Майстриня інтегрує мистецтво витинанки у повсякденні предмети побуту, тим самим демонструючи його потенціал у сучасному дизайні. Зокрема, оздоблює витинанками чашки, футболки, біжутерію тощо. Її підхід сприяє популяризації витинанки як унікального виду народного мистецтва.

Витинанка завжди була носієм культури, традицій та духовних цінностей українського народу. Під час російсько-української війни її роль набуває особливого значення, перетворюючись на потужний інструмент моральної підтримки та збереження національної ідентичності. Витинанки в складних умовах сьогодення стають важливими оберегами, що дарують надію і віру в майбутнє.

---

1. Ковальов О. Є. З історії розвитку мистецтва витинанки. *Сіверщина в історії України*. Вип. 11. 2018. URL: [http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/180729/84-](http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/180729/84-Kovalyov.pdf?sequence=1)

[Kovalyov.pdf?sequence=1](http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/180729/84-Kovalyov.pdf?sequence=1)

2. Майстри витинанки. Валентина Коздровська. URL: <https://cnt.sumy.ua/maistry/15/>

3. Національний реєстр рекордів України. URL: <https://nationalrecords.world/najbilsha-vitinanka-z-paperu-sumski-oberegi/>

4. Писаренко Т. В., Петренко І. М. Українська витинанка як декоративно-прикладне мистецтво. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6064/1/1%202016.pdf#page=254>

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

Антонов Є. М.

Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині
у творчості Віри Юрченко 3

Власенко В. М.

З епістолярію Костя Мацієвича 1922 р. 9

Гаврилишин П. М.

Виявлені джерела до вивчення біографії
Богдана Гаврилишина 15

Герасимчук О. М.

Формування організаційно-правових основ
переселення козаків Північного Лівобережжя
України на Кубань у 1820–1825 рр. 20

Зінченко І. Д.

До питання про формування кордонів України
в 40-50-х роках ХХ ст.: огляд вибраної історіографії 27

Король В. М.

Село Блотниця Талалаївського району
1950–1960-х рр. у матеріалах усної історії 30

Котельницький Н. А.

Праці В. М. Хижнякова як джерело з історії формування
клерикальної політики земської ліберальної партії
Північної України (80-ті рр. XIX ст.) 43

Лобко Н. В.

Матеріали про військову службу як джерело
генеалогічної інформації 50

Медведєв І. А.

Події лютого-березня 2022 року в Тростянецькій
громаді Сумської області: хронологія та факти 55

Пономарьова К. О.

Історія військових поселень на території України:
до постановки проблеми 61

Шуть Т. І.

Соціально-економічне життя Сум у період німецької
окупації (за матеріалами газети «Сумський вісник») 65

Тихомиров К. В.

Жертви окупаційного нацистського режиму
на території України 70

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Андрощук В. П.

В'ячеслав Липинський на дипломатичній
службі Української держави 75

Баб'як М. О., Дикий В. В.

Дипломатична співпраця УНР і ЗУНР у добу
національно-визвольних змагань 80

Гончаренко А. В.

Радянська історіографія ролі Великої Британії в еволюції
колоніалізму наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. 84

Дацків І. Б., Проць В. В.

Міжнародна діяльність Лонгіна Цегельського 90

Зінченко І. Д.

Південно-західний кордон УРСР в 40-х роках ХХ ст.:
делімітація та демаркація 95

Іванов І. А.

Діяльність Оди Нобунаги по об'єднанню Японії 99

Мірошниченко А. В.

Роль Томаша Масарика в становленні
незалежної Чехословаччини 105

Назаров М. С.

Основні етапи російсько-української війни 2022-2024 рр. 110

<i>Порфілова М. В.</i> Зародження, формування і становлення соціальної політики	114
<i>Рагуліна А. В.</i> Смертна кара за кодексами законів Давньої Месопотамії	118
<u>КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ</u>	
<i>Антоненко П. Ю.</i> Коренізація як передумова розвитку українського мистецтва в 1920-1930-х роках	121
<i>Антонов Є. М.</i> Ілля Ріпін – український художник	125
<i>Гвоздицька С. М., Єсін А. І.</i> Особливості сучасного етапу розвитку витинанки на Сумщині	129
<i>Глушенок Н. М.</i> Висвітлення стану дослідження поняття міждисциплінарної інтеграції	135
<i>Дегтярьов С. І.</i> Проект Батуринського університету гетьмана Кирила Розумовського	140

- Дегтярьова Д. С.***
Відстоювання феміністичних поглядів у драматичній
поемі «Бояриня» Лесі Українки 149
- Калінін І. М.***
Правознавство в чоловічих гімназіях
кінця ХІХ – початку ХХ ст. 155
- Картава К. С.***
Ганна Затиркевич-Карпинська – громадська діячка
та особистість 161
- Кудінов Д. В.***
Пансіон Ганни Іванової в Сумах: нотатки до історії
жіночої освіти 167
- Маркович О. С.***
Значення творчості Василя Кричевського 174
- Струпінська Д. В.***
Неполітичні проекти Георгія Нарбути як
складова української національної культури
початку ХХ ст. 181
- Ярош Н. В.***
Виховний процес у навчальних закладах системи
державних трудових резервів СРСР (1940–1950-ті рр.) 189

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.